

Rapportage

Evaluatie Noordzee- akkoord en 'Transitiefonds'

Lysias Advies Soesterweg 310D | 3812BH Amersfoort
033 464 70 70 | info@lysiasadvies.nl | www.lysiasadvies.nl
IBAN: NL18 ABNA 0574 2170 53 | KVK: 30166304 | BTW: NL809282471B01

lysias

Opdrachtgever: Overlegorgaan Fysieke Leefomgeving (OFL)

Versie Definitief

Samenstellers: Lysias Advies - Rosaline Kalf en Jeroen Schutz

Datum: 20 oktober 2023

Beeldmateriaal: Shutterstock

Inhoudsopgave

1. Managementsamenvatting	4
2. Achtergrond en opdracht	5
2.1 Achtergrond	5
2.2 Opdracht	5
2.3 Onderzoeksvragen	5
3. Plan van Aanpak	7
3.1 Stappen evaluatie	7
3.2 Onderzoekskader	7
3.3 Leeswijzer	8
4. Ambities, belangen en ontwikkelingen	9
4.1 Het NZA	9
4.2 Ambities	9
4.3 Belangen	10
4.4 Ontwikkelingen	10
4.5 Conclusies	11
5. Organisatie	12
5.1 Noordzeeoverleg	12
5.2 Governance structuur	13
5.3 Gezamenlijkheid in ambities	13
5.4 Status van het NZO	14
5.5 Werking NZO	14
5.6 Conclusies	15
6. Doelbereik	17
6.1 Meervoudig ruimtelijk gebruik	17
6.2 De energietransitie	17
6.3 De natuurtransitie	18
6.4 De voedseltransitie	19
6.5 Scheepvaart	19
6.6 Olie en gas	20
6.7 Het 'transitiefonds'	20
6.8 Conclusies	23
7. Conclusies – Algemeen	25
8. Aanbevelingen	26
Bijlage 1 Beantwoording onderzoeksvragen	28

1. Managementsamenvatting

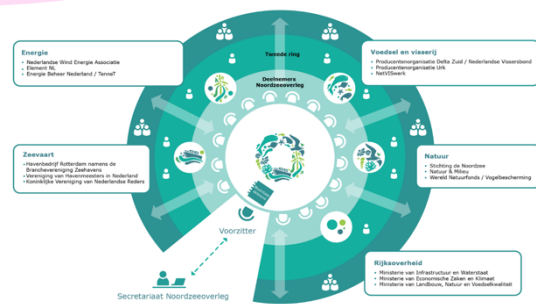
Evaluatie Noordzeeakkoord

- Zijn de middelen uit het 'transitiefonds' toereikend om de in het NZA gestelde doelen te kunnen bereiken?
- Zijn de afspraken uit het NZA toereikend om de balans tussen de verschillende functies op de Noordzee te bereiken en te borgen?
- Wat is er aanvullend nodig om de doelstellingen te bereiken en welke afspraken met het NZO daarover?

NZA, NZO en het transitiefonds: een korte uitleg

Het **Noordzeeakkoord** is een overeenkomst tussen de Nederlandse overheid en belanghebbenden bij een duurzaam gebruik van de Noordzee. Doel is samenhang aan te brengen tussen drie transities: de energietransitie, de natuurtransitie en de voedseltransitie. De afspraken uit het NZA worden door het **Noordzeeoverleg** uitgewerkt. Middelen voor het in balans brengen van de drie transities staan op het **'transitiefonds'**.

Uitkomsten evaluatie

Concluderend kan gesteld worden dat het NZO achterloopt op schema met de implementatie van de afspraken uit het NZA en dat het – vanwege nieuw opgekomen en verderstrekkende ontwikkelingen – de vraag is of de beoogde balans tussen de energietransitie, de natuurtransitie en de voedseltransitie hersteld kan worden. Herstellen omdat we zien dat de energietransitie versnelt en de andere twee transities momenteel overvleugelt.

Het achterblijven van de voortgang heeft te maken met een aantal begrenzingsen die impliciet in het NZA en de werkwijze zitten besloten. Een voorbeeld is het inzicht op de middelen in het 'transitiefonds'; dat ontbreekt voor een belangrijk deel. Zonder inzicht is geen inschatting te maken, niet voor NZO-leden en niet voor de onderzoekers, of extra middelen nodig zijn om de doelstellingen van het NZA daadwerkelijk te bereiken.

Hoewel de voortgang van het NZA achterligt op schema is daarmee niet gezegd dat er geen belangrijke stappen zijn gezet. En nog zijn te zetten. Alle partijen geven unaniem aan dat het NZO en het werk aan het NZA moet worden voortgezet. Iets wat wij onderschrijven. De afspraken uit het NZA moeten in ieder geval worden uitgevoerd ook al worden de uitdagingen groter. Evengoed moeten nieuwe ontwikkelingen in NZO-verband worden besproken en integraal gezien op de impact die dit heeft op bestaande afspraken. Dat kan leiden tot aanvullende afspraken *naast* het NZA.

En dat kan ook; er is nog tijd en een goed functionerende organisatie. We hebben in het slothoofdstuk een aantal aanbevelingen gedaan die kunnen bijdragen.

2. Achtergrond en opdracht

2.1 Achtergrond

In het Noordzeeakkoord (NZA) is door de partijen bij het NZA vastgelegd¹ dat halverwege de looptijd van het ‘transitiefonds’ (in 2023) een tussentijdse evaluatie wordt uitgevoerd van het NZA en het ‘transitiefonds’. Daarin staat de vraag centraal of met de beschikbaar gestelde middelen de doeleinden van het NZA (kunnen) worden gehaald.

2.2 Opdracht

Het doel van deze evaluatie is tweeledig. Allereerst is het doel om in kaart te brengen of de beschikbaar gestelde middelen in het ‘transitiefonds’ toereikend zijn om de in het NZA gestelde doelen te bereiken. Daarnaast is onderzocht op welke manier de integraliteit en structuur van het ingestelde Noordzeeoverleg (NZO) - ten behoeve van het bereiken van de doelen uit het NZA - kan worden versterkt. De evaluatie blijkt dus terug om te leren voor de toekomst. Dat zien we ook terug in de drie hoofdvragen:

- 1) Zijn de middelen uit het ‘transitiefonds’ toereikend om de in het NZA gestelde doelen te kunnen bereiken?
- 2) Gezien de nieuwe ontwikkelingen sinds het sluiten van het NZA, zijn de afspraken uit het NZA toereikend om de balans tussen de verschillende functies op de Noordzee te bereiken en te borgen?
- 3) Wat is er aanvullend nodig om de doelstellingen te bereiken en welke afspraken maakt het NZO daarover?

2.3 Onderzoeksvragen

Vanuit bovenstaande opdracht zijn onderzoeksvragen gedestilleerd die ten minste aan de orde moeten komen. Deze zijn hieronder gerubriceerd naar drie hoofdonderwerpen:

A. Toereikendheid van het NZA	
1.	In welke mate bevordert de uitvoering van het NZA en de werkwijze van het NZO de integraliteit van het Noordzeebeleid?
2.	Ligt het NZO op koers om de doelstellingen van het NZA te bereiken?
3.	Zijn er nog extra afspraken of stappen nodig voor de komende zes jaar uitvoering van het NZA? <ul style="list-style-type: none"> ☐ Welke boodschap komt naar voren uit de voortgangsrapportages? ☐ Welke conclusies heeft het NZO tot nu toe getrokken? ☐ Op welke punten is de uitvoering afgerond?
4.	Welke middelen zijn daarvoor nodig (zie ook onderdeel 2)?
5.	Hoe verhouden nieuwe ontwikkelingen en aanvullende activiteiten zich tot de looptijd van het NZA en de bestaande NZA-afspraken? Zijn op dit vlak aanvullende afspraken en/of een nieuw termijnbepaling nodig?
B. Transitiefonds	
1.	Hoe vinden de afgesproken werkwijze/governance en vormgeving van het ‘transitiefonds’ hun uitwerking in de praktijk? In hoeverre voldoen deze afspraken voor het – in samenhang – bereiken van de doelstellingen van het fonds?

¹ Het akkoord voor de Noordzee pag. 13 en het advies ‘Advies afspraken governance Noordzeeoverleg (NZO)’ punten 4.11 en 4.12

2. Hoe zijn de middelen besteed sinds de start van de uitvoering? Zijn de beschikbare middelen voldoende om de beschikbare afspraken in het NZA te realiseren? Zo niet, voor welke afspraken zijn aanvullende middelen nodig?

3. Als aanvullende middelen nodig zijn, hoe staan leveranciers van windenergie, olie en gas, tegenover een bijdrage aan het 'transitiefonds' en hoe ziet die bijdrage eruit?

C. Versterking integraliteit en structuur

1. Kan de instelling van een Noordzee-commissaris van betekenis zijn om een verdere versterking van de integraliteit te bereiken?

2. In hoeverre zijn de in het 'Besluit Noordzeeoverleg' beschreven kerntaken en de samenstelling van het NZO toereikend? Zijn er aanpassingen nodig?

3. Hoe kijken de betrokkenen aan tegen de facilitering (en de financiering) van het NZO vanaf 2025?

3. Plan van Aanpak

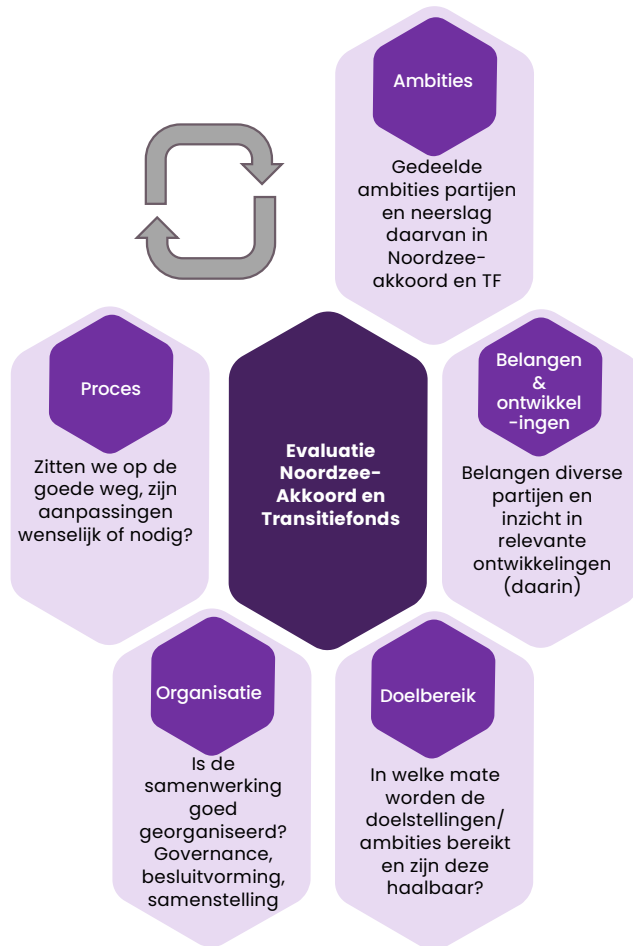
3.1 Stappen evaluatie

Voor het uitvoeren van de evaluatie zijn vijf stappen doorlopen in de periode eind juni – medio oktober 2023.

- 1) **Uit de startblokken:** een startgesprek met de opdrachtgevers, het in kaart brengen van relevante documentatie, het bespreken van het onderzoekskader, bespreken interviewlijst(en) en de planning
- 2) **Documentenstudie:** het bestuderen van de voortgangsrapportages, de mijlpalennotities, verslagen en andere documenten om snel zicht te krijgen op mogelijke knelpunten en aandachtspunten. Ook nieuwe ontwikkelingen sinds de ondertekening van het NZA zijn in deze stap in beeld gebracht.
- 3) **Vragenlijst en interviews:** Een eerste en een tweede ronde met kwalitatieve onderzoeksmethodiek. Allereerst een enquête om de eerste beelden op te halen; over hoe de stakeholders tegen de doelstellingen en het doelbereik van het NZO aankijken en om te toetsen wat belangrijke aandachtspunten zijn. De enquête is door 15 stakeholders ingevuld. In de tweede ronde hebben verdiepende interviews met de NZO-leden, deelnemers uit de '2^e-ring' en een aantal nauw betrokkenen plaats gevonden. Er hebben 16 gesprekken plaats gevonden met in totaal 23 betrokkenen.
- 4) **Werkessie:** Een bijeenkomst met de NZO-leden op 13 september 2023 ter bespreking van de eerste bevindingen en gesignaleerde dilemma's.
- 5) **Rapportage:** Een (bondig) evaluatierapport voor het NZO waarin de verschillende onderzoeksvragen worden beantwoord. Een concept van deze rapportage is besproken met het NZO op 11 oktober 2023.

3.2 Onderzoekskader

Voor de evaluatie is een onderzoekskader ontwikkeld; afgeleid uit de opdracht en de onderzoeksvragen en een scan van relevante documenten. Dit kader is leidend geweest in het opstellen van gespreksleidraden en de presentatie van de eerste bevindingen op 13 september. Ook in deze rapportage grijpen we op dit onderzoekskader terug. Door het kader ontstaat inzicht in het doelbereik, de governance, de werkwijze en de middelen. Door afzonderlijke delen van het kader met elkaar in verband te brengen ontstaat inzicht in oorzaak en gevolgrelaties.

3.3 Leeswijzer

In het rapport staan we stil bij de uitkomsten op de verschillende onderdelen van het onderzoekskader, maar niet helemaal in dezelfde volgorde als hierboven geschetst. In hoofdstuk 4 gaan we in op de gedeelde ambities en achterliggende belangen van de verschillende partijen. Ook schetsen wij de impact van (recente) relevante ontwikkelingen. Hoofdstuk 5 staat in het teken van onze bevindingen en conclusies aangaande de organisatie. In hoofdstuk 6 besteden we aandacht aan onze bevindingen aangaande het doelbereik van het NZA en het 'transitiefonds'. We presenteren vervolgens de algemene conclusies in hoofdstuk 7. In hoofdstuk 8, ten slotte, geven we graag onze aanbevelingen mee aan het NZO. Voor de volledigheid en het overzicht beantwoorden we in de bijlage de onderzoeksvragen uit paragraaf 2.3.

4. Ambities, belangen en ontwikkelingen

In dit hoofdstuk gaan we in op het NZA en de daarin neergelegde gezamenlijke ambities (4.1 en 4.2). De (achterliggende) belangen en overwegingen van partijen om deel te nemen worden kort behandeld in 4.3. Vervolgens beschrijven we een aantal ontwikkelingen die een (forse) impact hebben op de gezamenlijke ambities (4.4). We sluiten af (4.5) met een aantal conclusies over de gezamenlijke ambities en onderliggende afspraken.

4.1 Het NZA

Het **Noordzeeakkoord** (NZA, 2020) is een overeenkomst tussen de Nederlandse overheid, natuur- en milieuorganisaties, visserijsector, energiebedrijven, zeevaart en andere belanghebbenden. Het akkoord heeft tot doel de Noordzee duurzaam te gebruiken en te ontwikkelen via de samenhangende assen van drie transities: de energietransitie, de natuurtransitie en de voedseltransitie.

Het NZA, in samenhang met de Nationale Omgevingsvisie (NOVI), gaf richting aan het **Programma Noordzee** (2022-2027). In het Programma Noordzee staat het vinden van de balans tussen ruimtelijke ontwikkelingen binnen de randvoorwaarden van een gezond ecosysteem en het terugdringen van verontreiniging centraal. Het Programma dient samenhang te brengen in het beheer en gebruik van de Noordzee.

4.2 Ambities

In het NZA of 'het Akkoord voor de Noordzee' wordt de **hoofdambitie** op pagina 17 als volgt beschreven:

De innerlijke verwevenheid tussen deze drie transities vraagt om samenhangend Noordzeebeleid, ten einde botsend ruimtebeslag en blijvende onbalans te voorkomen. Wij delen de overtuiging dat het daarbij niet alleen gaat om 'de verdeling van pijn', maar dat zich zeker ook kansen voordoen. Door de onderlinge samenhang tussen deze transities centraal te stellen, wordt de nadruk gelegd op oplossingen die de maatschappelijke baten op de lange termijn vergroten. Deze benadering biedt tevens de mogelijkheid om sectorale belangen te overstijgen. De zekerheid die dit Akkoord biedt voor de verschillende partijen is te allen tijde te verkiezen boven een sectorale aanpak met een constant gevecht om ruimte.

Afgepeld staan in het NZA drie samenhangende ambities centraal:

- 1) **Balans** aanbrengen tussen de drie transities; samenhangend Noordzee-beleid
- 2) Nadruk leggen op oplossingen die de **maatschappelijke baten** op lange termijn vergroten
- 3) Gezamenlijk **perspectief** bieden; de sectorale belangen overstijgen

Afbakening is in het NZA ook meegegeven. Het NZA is gericht op integraal beleid met de focus voor de **langere termijn**. Gericht op het Nederlandse deel van de Noordzee met afspraken over **ruimtegebruik** (aanwijzingen gebieden, installaties en objecten, (minder locatie gebonden) handelingen en monitoring & onderzoek). Op het gebied van zandwinning en -suppletie, baggerspecie verspreiding, het scheepvaart-verkeersscheidingsstelsel, clearways en ankergebieden zijn geen aanvullende afspraken gemaakt. De rol van defensie bij militaire oefeningen in/op de Noordzee is ook niet meegenomen. De laatste afbakening betreft de looptijd: de afspraken in het NZA lopen 10 jaar en dienen voor **eind 2030** te zijn gerealiseerd. Het 'transitiefonds' heeft een

kortere looptijd; conform afspraak 9.11 heeft het 'transitiefonds' een planperiode van 6 jaar (tot eind 2026) met een uitloop van uitgaven tot eind 2030.

4.3 Belangen

Stakeholders zijn vanuit sterk verschillende invalshoeken aan het (toen nog niet geïnstitutionaliseerde) Noordzeeoverleg begonnen. In aanloop naar het NZA zijn de deelnemende partijen tot een aantal gezamenlijke uitgangspunten gekomen, in het NZA 'common ground' genoemd. De bij het NZA betrokken partijen trekken op basis van **gelijkwaardigheid** en in **openheid** samen met elkaar op. De ondertekenaars hebben naast de in 4.2 beschreven gezamenlijke belangen (ambities) ook eigen belangen voor deelname. Die belangen liggen in het verlengde van de gezamenlijke ambities en kennen hun basis ofwel in één van de drie transities of meer in het algemene belang (bijvoorbeeld veiligheid). Belangen van de deelnemers zijn ook het kunnen geven van input en 'er samen uit komen'.

Op hoofdlijnen zijn de belangen van de deelnemende partijen niet veranderd sinds het opstellen van het NZA. Partijen kennen elkaars belang en respecteren dit. Wat partijen hierbij wel aangeven is dat de insteek van het Rijk, als politiek ingegeven belang, gedurende de afgelopen periode wel is veranderd. Als duidelijkste voorbeeld is het ophogen van de 'wind op zee' ambities genoemd.

4.4 Ontwikkelingen

Sinds de totstandkoming van het NZA hebben zich veel nieuwe ontwikkelingen voorgedaan, veelal in directe relatie met de afspraken uit het NZA. Belangrijkste ontwikkeling, zo geven respondenten aan, is de verdere **nadruk op de energietransitie** door de ambities voor 'wind op zee' te verhogen naar 70² gigawatt voor 2050. In die aangescherpte plannen zijn ook de verwachtingen aangaande waterstofproductie (en -opslag) opgeschroefd. De **oorlog in Oekraïne** zorgt voor een nieuwe visie op zelfvoorzienendheid (o.a. versneld naar voren gehaalde (proef)boringen naar gasvelden) en meer aandacht voor (cyber)veiligheid. De hoger geworden brandstofprijzen door de oorlog trekken bovendien een zware wissel op de visserijsector. De steeds zichtbaar wordende effecten van **klimaatverandering** kennen naast de verhoogde 'wind op zee'-ambitie ook toenemende impact op de Noordzee; van het verhogen van het aandeel beschermd gebied (op basis van het voorstel van de Europese Commissie voor een Natuurherstel-verordening) maar bijvoorbeeld ook de gunning van Porthos, een CCS-project voor opslag van CO₂ onder de Noordzee.

Unaniem geven respondenten aan dat de vraag naar ruimte op de Noordzee hierdoor verder toeneemt en de eerder gemaakte afspraken onder druk komen te staan. De visserijsector geeft specifiek aan dat deze ontwikkelingen ten koste zullen gaan van de visgronden, die al beperkt waren vanwege de **Brexit** en eerdere maatregelen. Ook meer indirecte ontwikkelingen zoals de val van het kabinet Rutte IV en de aanstaande verkiezingen dragen bij aan onzekerheid.

Hierboven is geen limitatieve opsomming van ontwikkelingen gegeven. Partijen geven aan dat het evident onontkoombaar is dat er ontwikkelingen zijn na een bepaalde peildatum (zoals het ondertekenen van het NZA). Belangrijk daarbij is wel dat de impact van ontwikkelingen wordt gewogen en waar nodig wordt meegenomen.

² <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2022/09/16/nederland-maakt-ambitie-wind-op-zee-bekend-70-gigawatt-in-2050>

4.5 Conclusies

Balans schuivende transitie

De hoofddoelstelling van het NZA is het in balans brengen van de drie transitie die plaatsvinden op de Noordzee. Het Nederlands Klimaatakkoord spreekt van de 'Green Powerhouse Noordzee'; energiewinning in/op de Noordzee wordt fors dominant. Dit is een maatschappelijke keuze. Dat laat onverlet dat met het oog op de belangen van het ecosysteem en andere gebruiksfuncties een zorgvuldige afweging geboden is. Dit is door de partijen als zodanig erkend en opgetekend in het NZA. Een deel van de direct gerelateerde ontwikkelingen zorgt er echter voor dat de gezamenlijke ambities uit het NZA onder druk zijn komen te staan. Met de – sinds het ondertekenen van het NZA – toegenomen ambities voor 'wind op zee' en gaswinning geven partijen aan dat het belang en omvang van de energietransitie erg groot wordt. Dermate groot en versneld dat men aangeeft dat de balans uit het zicht raakt en men betwijfelt of de andere twee transitie (natuur- en voedseltransitie) haalbaar zijn binnen deze toegenomen energieambities. Komt bij dat er voor de natuurtransitie ook ambities 'naar verwachting' worden aangescherpt, bijvoorbeeld als het gaat om het percentage beschermde gebieden op de Noordzee.

Afspraken onder de loep

Partijen twijfelen openlijk aan de haalbaarheid van de in het NZA vastgelegde afspraken. En deze afspraken worden in een enkel geval ook ter discussie gesteld. Het gesprek over de impact van (nieuwe) ontwikkelingen vindt plaats binnen het NZO. Volgens sommige respondenten vindt dit te laat plaats. Duidelijk aangegeven is ook dat aan de conclusies op deze ontwikkelingen vanuit het NZO niet altijd opvolging wordt gegeven. Hierover meer in paragraaf 5.4. Er zijn geen afspraken uit het NZA aangepast als gevolg van de nieuwe ontwikkelingen.

Verankeren belangen

De nadruk op de nieuwe ontwikkelingen en de impact die dat heeft op (de afspraken uit) het NZA (en het ruimtegebruik op de Noordzee) maakt dat de uitgangspositie (en de gezamenlijke common ground, zoals in hoofdstuk 3 van het NZA verwoord) van partijen verandert. Een aantal partijen zit er meer 'geharnast' in vanuit het eigen (onder druk staande) belang. Hierdoor komen de gezamenlijkheid en samenwerking ook onder druk te staan. Dit overigens zonder dat onderlinge relaties op de proef worden gesteld.

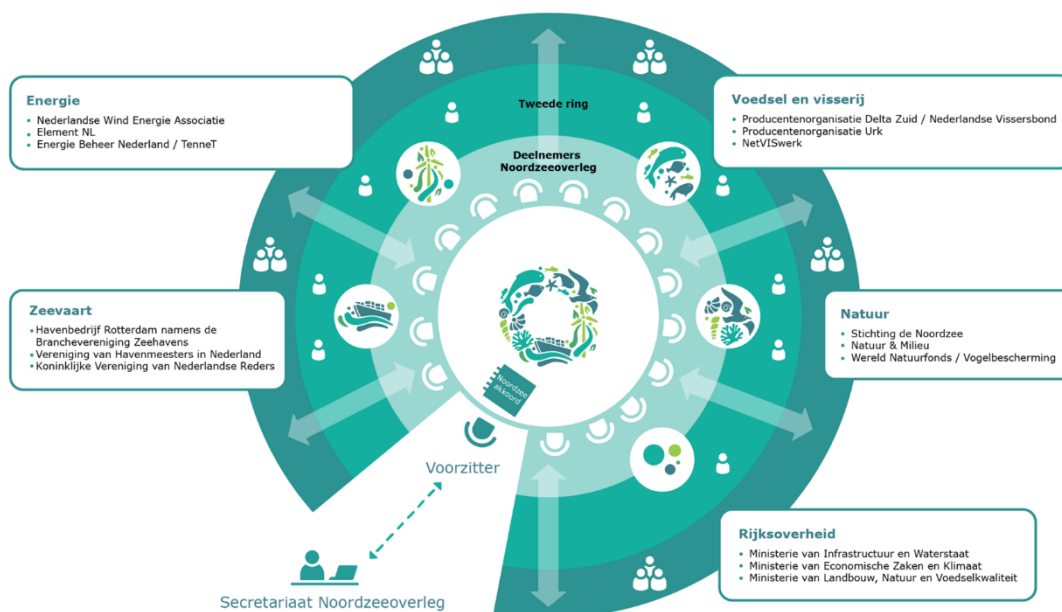
5. Organisatie

In dit hoofdstuk gaan we in op de organisatie van het Noordzeeoverleg (5.1). Vervolgens bieden we inzicht in de belangrijkste opvattingen van de stakeholders op gebied van de governance structuur en de samenstelling van het NZO (5.2), de gezamenlijkheid van de ambities (5.3), de status (5.4) en de werking van het NZO (5.5). In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de vraag in hoeverre de, in het 'Besluit Noordzeeoverleg' beschreven kerntaken en de samenstelling van het NZO toereikend zijn. En hoe de betrokkenen aankijken tegen de facilitering (en de financiering) van het NZO.

5.1 Noordzeeoverleg

Het **Noordzeeoverleg (NZO)** is het platform waar betrokken partijen uit de sectoren Energie, Voedsel en Visserij, Natuur, Zeevaart en Rijksoverheid samenkomen om te overleggen over de Noordzee. Het doel is het bevorderen van een inclusieve besluitvorming en beleidsontwikkeling, waarbij diverse belangen worden afgewogen. Het overleg dient **samenwerking, kennisuitwisseling en wetenschappelijke inbreng** te faciliteren. Het Noordzeeoverleg heeft een **onafhankelijk voorzitter** en wordt ondersteund door een **Secretariaat** vanuit het Overlegorgaan Fysieke Leefomgeving (OFL).

Hieronder treft u het schematisch overzicht³ van het NZO:

³ Bron: www.noordzeeoverleg

Voortzetting NZO

In het NZA is een korte passage op hoofdlijnen opgenomen over de governancestructuur van het NZO. Daarin wordt voorgesteld om het overleg met belanghebbenden, die het Akkoord voor de Noordzee gezamenlijk hebben opgesteld, te **institutionaliseren**. Het NZO is ingesteld door van een instellingsbesluit en in dezelfde samenstelling onder de hoede van het OFL ingericht. Het NZO wordt voorgezeten door een onafhankelijk voorzitter. Bij de totstandkoming van het NZA was de heer Jacques Wallage de voorzitter. Per 1 januari 2021 heeft mevrouw Sybilla Dekker de voorzittershamer overgenomen van waarnemend voorzitter de heer Pieter Jan Biesheuvel. Het NZO (en de onderliggende werkgroepen) worden ondersteund vanuit het OFL; het secretariaat bereidt agenda's en stukken voor, waaronder de voortgangsrapportages en conclusies. Inhoudelijke bijdragen worden geregeld ingebracht door NZO-partijen, met name het Rijk.

De eerste en tweede ring

In paragraaf 5.1 is schematisch weergegeven hoe de governance van het NZO is ingeregeld. Per sector (5) zijn er drie stoelen in het NZO. Daar omheen is een niet geformaliseerde tweede ring gecreëerd van partijen die op meer incidentele basis aan tafel zitten. Op deze wijze is de betrokkenheid met het NZO verbreed. De betrokken partijen uit de eerste ring en de tweede ring, uit dezelfde sector, zoeken regelmatig contact met elkaar, bereiden de vergaderingen samen voor en werken voorstellen soms gezamenlijk uit. Voor alle partijen geldt dat zij een achterban vertegenwoordigen, waar geregeld dialoog mee plaatsvindt.

5.2 Governance structuur

De stakeholders zijn over het algemeen tevreden met de **samenstelling** van het NZO; er worden op dit moment geen belangrijke stakeholders gemist. Wel is het zo dat bepaalde gebruikers van de Noordzee, denk hierbij aan defensie met oefenterreinen en baggeraars voor zandsuppletie, op dit moment niet betrokken zijn bij het NZO. Mogelijk dat deze partijen in de toekomst bij één van de sectoren (kunnen) aansluiten.

De manier waarop de vijftien zetels zijn verdeeld en er gebruik wordt gemaakt van de tweede ring wordt als positief ervaren. Er is volgens de betrokken partijen uit de tweede ring namelijk altijd **toegang** tot de gesprekstafel, zowel bij de reguliere NZO-vergaderingen als in de werkgroepen. Aan de andere kant is ook aangegeven dat vertegenwoordiging binnen sectoren soms lastig is. Als voorbeeld is de scheldierensector genoemd binnen de sector visserij. De onderzoekers hebben niet met de schelpdierensector gesproken.

Qua **vertegenwoordiging** zijn er veel personen gewisseld van functie. Hierdoor zijn er op dit moment maar twee personen die ook betrokken waren bij de totstandkoming van het NZA in 2020. Omdat de historische context op sommige momenten ontbreekt, kan het lastig zijn om elkaar te blijven vasthouden en ontstaan er soms interpretatieverschillen over afspraken.

5.3 Gezamenlijkheid in ambities

Uit de interviews komt sterk naar voren dat de stakeholders zich **gezamenlijk verantwoordelijk** voelen voor de ambities in het NZA. Velen zien dat de partijen in het NZO samen de afgelopen jaren grote stappen hebben gezet. En dat de **open houding** van eenieder wordt gewaardeerd. Daarbij wordt hier en daar opgeroepen om in overleggen te benoemen dat de relaties in het NZO vaker onder druk lijken te komen te staan; dit vraagt om onderling respect op uitgangspunten, ook tussen de achterbannen. Diverse stakeholders hebben aangegeven

dat zij de inhoudelijke **confrontatie** op bepaalde onderwerpen best wat vaker zouden willen opzoeken. Een enkeling is van mening dat het beeld juist negatiever is geworden ten opzichte van een jaar geleden.

Tijdens de werksessie is opgemerkt dat er de laatste jaren – vanwege het NZO – minder politiek ‘gedoe’ is omdat veel al ter tafel van het NZO wordt besproken en opgelost. Wij hebben daar geen onderzoek naar gedaan, maar gelet op de brede instemming op dit ingebrachte punt achten wij dit goed mogelijk.

5.4 Status van het NZO

Het NZO is niet een besluitvormend gremium, maar een **consensusgericht** overlegorgaan op basis waarvan **conclusies** kunnen worden getrokken over de invulling van afspraken in het NZA. Deze conclusies zijn niet vrijblijvend voor de overheid. Een stakeholder zegt het op de volgende manier: “Besluitvorming ligt uiteraard bij de Tweede Kamer en de regering. Echter is het NZA op een democratische wijze tot stand gekomen via het poldermodel. Als het Rijk besluit om na een paar jaar dat Akkoord niet meer te volgen, dan is de meerwaarde van een dergelijk Akkoord niet zoveel waard”. Als het gaat over de invulling van afspraken uit het NZA wordt met consensus dus de volledige consensus van bij het NZO aangesloten partijen bedoeld, inclusief de Rijkspartners. Dat kan – volgens partijen – ook leiden tot een lastige positie voor het Rijk als beleidsbepalers NZO-conclusies niet (volledig) over willen nemen. Immers, het Rijk zat zelf ook aan tafel.

Een tweede, meer consulterende functie, betreft de betrokkenheid bij nieuwe (beleids)ontwikkelingen. Het Rijk informeert en toetst bij het NZO nieuwe **beleidsontwikkelingen** die er aan (kunnen) komen en vraagt hier input op. De stakeholders benadrukken dat dit een belangrijke functie is van het NZO en dat het Rijk vooral vroegtijdig de partijen moet informeren en betrekken; hier schort het soms nog aan. Het Rijk erkent ook het belang hiervan.

Scherp gesteld zien we dus dat het Rijk en het NZO in de twee situaties een **ander type rol** vervullen. De stakeholders vanuit het Rijk maken logischerwijs veelal geen onderdeel uit van de beraadslagingen over nieuwe beleidsvoornemens, waarbij binnen het Rijk nog niet altijd consensus over is. Dit in tegenstelling tot de afspraken uit het NZA waarbij het Rijk inhoudelijk meedoet. Conclusies die door het NZO worden getrokken bij nieuwe (beleids)ontwikkelingen hebben daarmee een ander, meer vrijblijvend, karakter.

5.5 Werking NZO

Werkgroepen

‘Onder’ het NZO zijn vier werkgroepen vormgegeven. Werkgroepen zijn in beginsel tijdelijk van aard. Medio 2023 zijn dit:

- 1) **Beschermde gebieden**
- 2) **Gebiedspaspoorten en medegebruik**
- 3) **Energie en infrastructuur**
- 4) **Voedseltransitie**

De werkgroepen zijn toegankelijk voor alle stakeholders, zowel uit de eerste als uit de tweede ring. In de interviews is benoemd dat de werkgroepen niet volgens een (jaar)plan werken met concrete doelen. Daarbij geeft een enkeling aan dat de gesprekken in de werkgroepen lang duren omdat er ‘eindelooze’ discussies

worden gevoerd. Een stakeholders licht toe dat de leden in de werkgroep zelf voorstellen moeten uitwerken, maar dat daar beperkte tijd en middelen voor beschikbaar zijn.

Uit de interviews tekenen we op dat afspraken soms vooruit worden geschoven. Onder het mom van 'dit moet nog eens goed uitgezocht worden' gaat het onderwerp terug naar de werkgroep. Voordat het onderwerp dan weer terugkomt op de reguliere agenda, kan er een aantal maanden zijn gepasseerd. Er wordt opgeroepen om in zowel het NZO als de werkgroepen strakker vast te houden aan de eigen afspraken en tijdlijnen. Daarnaast is aangegeven dat een duidelijkere secuur kan worden aangebracht: uitwerking en discussie in de werkgroepen, besluitvorming en afstemming over conclusies in het NZO.

Frequentie

Een veel gehoord punt tijdens de interviews is de frequentie waarmee het NZO en de werkgroepen samenkomen. Dit heeft een groot **tijdsbeslag** op de agenda's. Vooral voor de kleinere organisaties ligt de frequentie hoog en is het tempo soms lastig te volgen. Dat heeft ook te maken met de opeenvolging van overleggen (NZO, agendacommissie, werkgroep) met aanlevertermijnen en afstemming binnen de sectoren. Binnen het Rijk speelt dit nog meer, daar dient interdepartementaal te worden afgestemd en kunnen zienswijzen in de voorbereiding nog fors uiteenlopen.

Voorzitter en secretariaat

Uit de interviews blijkt dat de stakeholders een **positief beeld** hebben van de voorzitter en het secretariaat. De betrokkenen benoemen dat de voorzitter serieus luistert, zich onafhankelijk opstelt en goed bereikbaar is. Zij erkent de uiteenlopende belangen van de partijen en probeert waar mogelijk partijen in contact te laten komen met elkaar en het Rijk. Het terug aan tafel krijgen van de visserijsector is daar een tastbaar voorbeeld van. Het secretariaat agendeert, ondersteunt, werkt goed uit en monitort de voortgang van de afspraken. Voor dat laatste is een goed gewaardeerd sturingsinstrument ontwikkeld. Als kritisch punt is in enkel geval genoemd dat in de voortgangsrapportages soms een te positief beeld geschetst wordt van de werkelijkheid, al zien wij dat niet direct gestaafd in de voortgangsrapportages zelf.

In de interviews kwam ook aan de orde of het instellen van een Noordzee-commissaris een toegevoegde waarde zou hebben. De stakeholders zijn van mening dat het aanstellen van een Noordzee-commissaris, ter aanvulling op het NZO, dubbelop zou zijn. En, dat het aanstellen van een Noordzee-commissaris in plaats van het NZO zou betekenen dat 'het kind met het badwater' wordt weggegooid.

5.6 Conclusies

Het NZO functioneert goed. Stakeholders zijn dan over het algemeen ook positief over het functioneren van het NZO en de onderliggende werkgroepen. Wij onderschrijven de woorden van voorzitter Sybilla Dekker in de voortgangsrapportage van november 2022: "In de NZO-evaluatie die in deze verslagperiode is opgesteld komt naar voren dat de opgaven die in het NZA zijn verwoord meer inzet vragen dan eerder verwacht. De wenselijkheid om de natuurtransitie en de voedseltransitie meer in balans te brengen met de snelheid van de energietransitie komt daarbij. De werkdruk en de vergaderfrequentie van het NZO zijn dan ook hoog"⁴.

⁴ Voortgangsrapportage november 2022, pa. 4

Daarnaast blijft het belangrijk om in deze samenwerking respect te hebben voor ieders standpunt en na te gaan hoe in gezamenlijkheid de transities kunnen worden uitgevoerd. Het gaat daarbij om geven en nemen. Dit wordt door partijen onderkend waarbij het voor sommige partijen lastig blijft om (consequenties van) bepaalde beleidsvoornemens te moeten accepteren, terwijl er aan de andere kant weinig tegenover staat of lijkt te staan.

Tot slot is zou het de stakeholders helpen als in de NZO-bijeenkomsten duidelijk gemarkeerd wordt wat de rol van het NZO (en het Rijk) is bij bepaalde gesprekken. Betreft het een uitwerking van NZA-afspraken of meer vrijblijvende consultatie.

6. Doelbereik

In dit hoofdstuk staat het doelbereik van (de afspraken uit) het NZA in combinatie met het ‘transitiefonds’ centraal. In de eerste paragrafen bezien we of het NZO op koers ligt om de doelstellingen van het NZA te bereiken. Voor de belangrijkste doelstellingen wordt op hoofdlijnen toegelicht wat er oorspronkelijk is afgesproken in het NZA, wat er tot nu is bereikt (op basis van de voortgangsrapportages) en tot slot hoe de stakeholders tegen de voortgang aankijken (op basis van de enquête en interviews). Hierbij volgen we een iets afwijkende indeling dan in het NZA dat de lijn gebieden, installaties en objecten, handelingen en monitoring en onderzoek volgt. In het tweede deel van dit hoofdstuk (6.7) wordt ingegaan op het ‘transitiefonds’. Daarbij wordt ingegaan op de vraag of de structuur van het fonds en de middelen toereikend zijn om de in het NZA gestelde doelen te kunnen bereiken. Het hoofdstuk wordt in 6.8 afgesloten met conclusies.

6.1 Meervoudig ruimtelijk gebruik

Ook al lijkt het oppervlakte van de Noordzee qua omvang groot, toch is een kleiner gedeelte daadwerkelijk interessant voor de stakeholders (in het NZO). Vooral de ondiepere gebieden zijn interessant voor de vissers, Ngo’s en voor windparken. Zodoende is er een **gebiedsgerichte aanpak** nodig, waarbij idealiter gebieden meerdere doelen kunnen dienen. Het **gebiedspaspoort** is een belangrijk instrument om invulling te geven aan het multifunctioneel gebruik⁵. In het NZA staat het als volgt beschreven: ‘een windpark is in de toekomst nooit alleen een windpark’.

In de voortgangsrapportage van november 2022 staat dat bij de aanwijzing van gebieden op dit moment geen gebiedspaspoort wordt opgesteld. Het Rijk heeft dit proces uitgesteld. In de vijfde voortgangsrapportage (mei 2023) geeft het NZO aan de minister van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) mee dat er wordt besproken hoe medegebruik in windparken in relatie tot visserij kan worden vormgegeven. Het NZO zet in op het opstellen van een gebiedspaspoort voorafgaand aan verkaveling van een windenergiegebied, niet pas na het kavelbesluit. Dan kan het via kavelbesluiten voorwaarden meegeven aan gebieden zoals toekomstige windmolenparken. Dit vormt een belangrijke inhoudelijke inbreng op gebied van medegebruik voor de partiële herziening Programma Noordzee 2022-2027. Tot slot worden er op dit moment lessen getrokken uit de pilots met passieve visserij (aquacultuur) in windparken en zeewierboerderijen.

In de interviews bevestigen de stakeholders dat multifunctioneel ruimtegebruik de belangrijkste pijler onder het NZA is, maar nog onvoldoende wordt toegepast. In de daarvoor ingerichte werkgroep wordt aan dit onderwerp gewerkt. Sommigen merken over de gebiedspaspoorten op dat het proces **complex**, technisch en behoorlijk **ambtelijk** is, waardoor het niet voor iedereen goed te volgen is. Daarnaast wordt opgeroepen om onuitgesproken taboes bespreekbaar te maken. Wat is er nodig om vissers toegang te geven tot de windparken? Of om natuur en diversiteit te laten toenemen in deze gebieden?

6.2 De energietransitie

Door hoge klimaatambities en geopolitieke ontwikkelingen is er de afgelopen jaren veel aandacht komen te liggen bij de energietransitie. In het NZA is onder andere afgesproken dat de windenergiegebieden, geformuleerd in het Nationaal Waterplan, beschikbaar blijven voor het realiseren van eventuele extra

⁵ Noordzeeakkoord, pagina 25

windparken op zee in de periode tot 2030, dat bij de aanwijzing van nieuwe windenergiegebieden een integraal afwegingskader wordt gehanteerd en een Maatschappelijke Kosten-Baten Analyse (MKBA) wordt opgesteld. Twee belangrijke voorwaarden hierbij zijn onder andere dat bij het sluiten van gebieden voor windparken, waar vangstmogelijkheden voor de vissers worden weggenomen, mitigerende maatregelen worden genomen (1). Daarnaast moet de veiligheid en bereikbaarheid voor de scheepvaart altijd worden geborgd (2).

Uit de voortgangsrapportages van november 2022 en mei 2023 valt op te maken dat men verwacht dat de oorspronkelijke ambities van 21,5 gigawatt in 2030 gehaald worden. Dit vanwege een sterke versnelling van de plannen. Men is in de rapportages kritisch op de cumulatieve drukfactoren van deze opschaling. Uit interviews blijkt dat het uitvoeren van een integrale beoordeling complex blijkt omdat de **ecologische draagkracht** lastig te bepalen is. Bovendien wordt betwijfeld of belangrijke kennis ten behoeve van dergelijke beoordelingen tijdig beschikbaar is.

De energietransitie is **dominant** ten opzichte van de andere twee transitieën. Dit wordt in de interviews door alle partijen onderkend. En de ambities op de energietransitie zijn sinds het afsluiten van het NZA verder toegenomen. De ambities zijn bijgesteld van circa 40 gigawatt naar (een te onderzoeken doelstelling van) zo'n 70 gigawatt in 2050. Stakeholders erkennen het belang van verduurzaming om de klimaatdoelstellingen te kunnen behalen, maar geven aan deze transitie te snel gaat en te groot is in omvang. De verwevenheid en balans tussen de drie transitieën komt in gevaar.

In enkele interviews komt ook naar voren dat een **integrale afweging** voor toewijzing van gebieden op de Noordzee, waarbij een **MKBA** wordt opgesteld, ontbreekt. Terwijl dit wel belangrijk wordt geacht om echt goede afwegingen, keuzes en afspraken te maken. Voor wat betreft de twee belangrijke voorwaarden geldt dat de scheepvaart qua bereikbaarheid geen overlast ondervindt. Men vraagt zich in het geval van de vissers af of er voldoende mitigerende maatregelen worden genomen.

6.3 De natuurtransitie

Ook door nieuwe Europese wet- en regelgeving zijn de ambities rondom de natuurtransitie aan verandering onderhevig. In het NZA was in 2020 onder andere afgesproken dat in **2023 13,7%** van de Noordzee binnen ecologische waardevolle gebieden volledig gevrijwaard zou zijn van bodemberoering door visserij. Dit percentage loopt op naar **15% in 2030**. Naast de kwantitatieve doelstellingen is ook afgesproken dat er op een kwalitatieve manier wordt gekeken naar de natuurdoelen en welke natuurwaarden en soorten beschermingswaardig zijn. Daarnaast staat vermeld dat de gaswinning binnen Natura 2000 gebieden zal afnemen. Winning kan alleen onder strikte voorwaarden.

In de vijfde voortgangsrapportage wordt uitgebreid ingegaan op de stand van zaken rondom de natuurtransitie. Medio 2023 heeft Nederland **5%**, door de Europese Unie goedgekeurde, beschermde gebieden in de Noordzee. Met de nog goed te keuren Doggersbank loopt dit op tot **6,7%**. Dit loopt achter op de 13,7% die in het NZA wordt genoemd. De aanwijzing van extra Vogelrichtlijngebieden (Natura2000) heeft ook vertraging opgelopen. In juni 2022 was er nog geen zicht op afname van activiteit rond gaswinning in beschermde gebieden, hooguit afname in volume.

De stakeholders concluderen in de interviews dat de natuurtransitie vertraging heeft opgelopen. De Ngo's maken zich (grote) zorgen over het percentage beschermde gebieden in de Noordzee. De Ngo's hopen dat versnelling kan plaatsvinden om de doelstellingen voor 2030 te halen. Op Europees en mondiaal niveau wordt inmiddels, in het kader van de **biodiversiteitsstrategie** en als onderdeel van het **EU-Actieplan duurzame visserij**, over het verder ophogen van percentages gesproken, tot **30%**. Enkele stakeholders geven aan dat naarmate deze ambities verder opgerekt worden, dit potentieel grote invloed heeft op de ambities van de twee transitie. Gelet op het belang dat is toegekend aan de energietransitie betreft dat met name de voedseltransitie.

6.4 De voedseltransitie

In het NZA staat over de voedseltransitie dat het een **sectorvraagstuk** betreft. Bij het opstellen van het NZA was het ministerie van LNV verantwoordelijk voor het opstellen van een kottervisie. En er worden middelen beschikbaar gesteld voor onderzoek naar het bevorderen van selectiviteit van de visvangst en minder bodemberoering.

In de vijfde voortgangsrapportage informeert de voorzitter van het NZO de minister van IenW dat bij de voedseltransitie alle zeilen bijgezet moeten worden. De beschikbare ruimte op zee neemt voor de vissers af. Dit heeft grote gevolgen voor het toekomstperspectief van de sector. Een belangrijke voorwaarde voor het realiseren van de voedseltransitie en het bieden van zekerheid is een voedselvisie (mariene eiwitten) en een kottervisie (voorstellen voor een gezonde en duurzame vloot). Deze voedselvisie wordt in het najaar van 2023 verwacht. In de voortgangsrapportage staat ook dat de werkgroep Voedseltransitie met elkaar spreekt over wat passende mitigerende maatregelen zijn bij verdere uitrol van windenergie op zee.

In de interviews bevestigen de stakeholders dat deze transitie (ver) achterblijft op de andere twee. Er wordt benoemd dat er te weinig **bestaanszekerheid** is voor de vissers; gebieden worden gesloten en een **toekomstvisie ontbreekt** (nog). Hierdoor zit de visserij in het nauw. Vanuit deze onzekerheid worden in de vergaderingen soms discussies opgediept, die reeds bij de totstandkoming van het NZA zijn afgestemd. Soms duurt het lang om tot compromissen te komen (bijvoorbeeld omtrent de Bruine Bank). De stakeholders geven ook aan dat er weinig gedeelde beelden bestaan over wat voedsel uit de Noordzee in de toekomst inhoudt. Tot slot is aangegeven dat er te weinig aandacht is voor innovatie van vismethoden, mogelijk in afwachting van de voedselvisie.

Dit heeft grote gevolgen voor het toekomstperspectief van de sector. Een belangrijke voorwaarde voor het realiseren van de voedseltransitie en het bieden van zekerheid is een voedselvisie (mariene eiwitten) en een kottervisie (voorstellen voor een gezonde en duurzame vloot). Deze voedselvisie wordt in het najaar van 2023 verwacht.

6.5 Scheepvaart

Een belangrijke voorwaarde in het NZA is dat binnen alle ontwikkelingen op de Noordzee de **veiligheid** van de scheepvaart en de **bereikbaarheid** van de havens geborgd blijven. Het gaat dan primair over scheepvaartroutes, passages en corridors voor de beroepszeevervaart. En meer specifiek over het borgen van de

veiligheid van **Search and Rescue** operaties, zodat te allen tijde kan worden voldaan aan de vereisten van de Nota Maritieme Noodhulp⁶.

De scheepvaart wordt niet zelfstandig benoemd in de voortgangsrapportages en mijlpalennotities. De betrokken partijen stellen dat in het NZO de relevantie van de scheepvaart **niet ter discussie** wordt gesteld. De belangen van de havenbedrijven en rederijen zijn daarmee voldoende geborgd. Uit interviews blijkt dat voor de recreatievaart geldt dat zij meer uitdagingen ervaren door toename van windparken op zee, maar ook dat medegebruik (doorvaart) van windparken goed mogelijk is. Vanuit de sector is hiervoor aandacht gevraagd.

6.6 Olie en gas

In het NZA zijn ook expliciete afspraken gemaakt ten aanzien van olie en gas. Zo is opgenomen dat het Nederlandse energie- en klimaatbeleid, en daarbinnen het aardgasgebruik en gaswinning, te allen tijde in lijn moeten zijn met de doelen van het Parijse klimaatakkoord. Als aanvulling geldt dat de gaswinning op de Noordzee in ieder geval **onder het niveau van de binnenlandse aardgasvraag** moet blijven. In het NZA staat ook opgenomen dat het Planbureau voor de Leefomgeving gevraagd wordt onderzoek te doen of Nederland met de afspraken uit het NZA over de gasvraag- en winning, binnen het Nederlandse emissiebudget blijft.

In 2023 zijn de resultaten van het onderzoek 'Gaswinning op de Noordzee en de afspraken daarover in het Noordzeeakkoord'⁷ gedeeld. In de vijfde voortgangsrapportage komen deze kort ter sprake. Ook monitort het NZO periodiek de ontwikkelingen van **gaswinning in Natura 2000 gebieden** en eventuele nieuwe initiatieven of vergunningaanvragen voor mijnbouwactiviteiten op zee.

In de interviews zijn de ontwikkelingen rond de olie- en gasector, en de effecten daarvan, maar beperkt naar voren gekomen. Over het algemeen begrijpt men de wens naar meer **zelfvoorzienendheid** in combinatie met het sluiten van de Groningse gasvelden. In dat kader kraakt een NGO een kritische noot op de rol die de overheid vervult met betrekking tot de klimaatafspraken van Parijs; het verstrekken van vergunningen voor boringen ruim na 2040 zou niet moeten kunnen als Nederland de doelstellingen uit dat akkoord wil halen.

6.7 Het 'transitiefonds'

Instelling en omvang 'transitiefonds'

De structuur van de bestaande geldstromen, voorafgaand aan de inrichting van het 'transitiefonds', leidt niet vanzelfsprekend tot de beoogde samenhang van de drie transitieën. In het NZA staat dat het 'transitiefonds' ervoor moet zorgen dat de onbalans wordt opgelost en in de toekomst wordt voorkomen. Het is opgericht om de overgang naar een duurzame en klimaatneutrale Noordzee te bevorderen en te financieren. Het fonds kent vier posten:

- (1) Uitvoering van de **kottervisie** €119mln
- (2) **Veilige doorvaart** van de aan te leggen windparken - €12mln
- (3) Extra **monitoring en wetenschappelijk onderzoek** en natuurherstel - €55mln
- (4) Versterking van het **toezicht** op de Noordzee ter uitvoering van het NZA - €14mln

⁶ Het akkoord voor de Noordzee, pag. 36 (6.13)

⁷ TNO en CE Delft, november 2022

Op deze vier posten is in **totaal €200mln** voor een periode van zes jaar (planperiode 2021 – 2026) samengebracht. In 2022 is €74mln van de visserijmiddelen teruggevloeid naar de algemene middelen en daarmee uit het ‘transitiefonds’ gehaald. Zodoende bevatte het ‘transitiefonds’ in februari 2023 **€126mln**, minus de reeds gedane uitgaven. Hiervan staat €81mln op begrotingen van verschillende departementen, en komt €45mln uit EMVAF.

Positionering ‘transitiefonds’

Het NZA kent een gezamenlijke verantwoordelijke rol toe aan het NZO in de **werking en aansturing** van het fonds. Samengevat⁸ voert het NZO op consensusgericht overleg over de inzet van middelen, waarbij het uitgangspunt een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de effectieve besteding van de beschikbare middelen is. Voor veel deelnemers aan het NZO betekent dit een sturende rol. Ook zou het fonds, volgens de afspraken, ‘beleid voeren’; de middelen moeten **een toevoeging zijn op reguliere middelen** en zijn bedoeld om kosten te dekken van maatregelen op het snijvlak van de drie transities. Het fonds zou verder gebruik maken van een project- en planmatige aanpak, met een planperiode van zes jaar.

Bij het bijeenbrengen van de middelen in het ‘transitiefonds’ is terecht opgemerkt dat er feitelijk geen sprake is van een fonds. Hoewel over de bedoeling en werkwijze van het fonds tussen partijen overeenstemming is bereikt in het NZA (zie hierboven) is door het Rijk een nadrukkelijk voorbehoud gemaakt ten aanzien van de juridische vormgeving. De middelen worden beschikbaar gesteld door de ministeries van IenW, LNV en EZK. De ministeries verantwoorden zich over de uitgaven en beschikbare budgetten op de **eigen begroting**, aan het coördinerend departement IenW en aan het NZO. Publieke verantwoording loopt via een extracomptabele tabel op de begroting van het ministerie van IenW.

‘Sturing’ NZO

Stakeholders geven aan dat **inzicht** is vereist om goed te kunnen sturen op de middelen in het fonds. Dit inzicht ontbreekt nu en kent twee aspecten:

- (1) Inzicht op het totaal aan middelen voor de afzonderlijke transities in relatie tot de middelen op het ‘transitiefonds’ (‘balansgelden’); en,
- (2) Inzicht in de (effectieve) inzet van middelen.

De middelen op het ‘transitiefonds’ zijn als gezegd ‘balansgelden’ en komen bovenop reguliere geldstromen zowel binnen als buiten het rijk. Zo komen bijvoorbeeld de monitoringsgelden bovenop de al gealloceerde soortenbeschermingsplannen (gefinancierd door het ministerie van LNV) en worden er bijvoorbeeld door de energiesector ook allerlei onderzoeken uitgezet en gefinancierd naar milieueffecten en mitigatie daarvan. Inzicht in deze stromen helpt bij het beoordelen of middelen in het ‘transitiefonds’ voor de juiste dingen worden ingezet en of die middelen toereikend zijn. Ook ontbreekt momenteel het inzicht in de besteding (of toekomstige aanwending) van een deel van de middelen. Een stakeholder heeft aangegeven dat door deze constructie het bijsturen op middelen bijzonder lastig is. Toekenningsprocessen duren bovendien lang, wat mogelijk weer gevolgen heeft voor het wel of niet behalen van de doelstellingen.

Ook is door stakeholders aangegeven dat voor sturing **zeggenschap** nodig is of een bepaalde mate van **autonomie** over toewijzing van een deel van de middelen. Doordat de middelen zijn ondergebracht op

⁸ Artikelen 4.2 derde bullet en 4.6 ‘Advies afspraken governance Noordzeeoverleg (NZO)’

begrotingen van de ministeries ervaren NZO-leden momenteel geen zeggenschap over de middelen. NZO-leden geven aan dat ministeries gelden van het fonds kunnen herbestemmen of 'uit het fonds halen' zoals in 2022 door het ministerie van Financiën is gebeurd met een deel van de visserijmiddelen. Dat het gaat om saneringsmiddelen die vanuit een ander kader (via een 'kasschuif') zijn gefinancierd neemt wellicht een deel van het ervaren onbehagen weg, maar riep destijds ook veel vragen op bij de NZO-leden. Overigens beseffen de stakeholders dat middelen – ook in een fonds – niet zijn gevrijwaard van (politieke) herziening en herbestemming.

Concluderend heeft het NZO momenteel maar over een beperkt deel van de middelen inzicht (en zeggenschap). Dit betreft de post monitoring en wetenschappelijk onderzoek (het MONS-programma).

Verdieping posten

De stakeholders in het NZA hebben in de interviews dus aangegeven dat zij slecht zicht hebben op (de uitgaven van) het fonds. In de basis zijn zij wel tevreden over de verdeling van de posten en de bedragen die daar aan zijn toegekend. We gaan hier kort in op de middelen en besteding daarvan op de vier posten.

(1) Kottervisie

De visserijsector geeft aan dat de middelen voornamelijk lijken te zijn ingezet voor sanering van de vloot, terwijl de vissers de middelen als innovatiegelden bestempelden. Dit aspect (inzet van middelen) zal worden meegenomen bij de kottervisie en de voedselvisie, de inschatting van de vissers is dat deze middelen onvoldoende zullen zijn en laat worden ingezet. De Belgische concullega's zouden hier al wel over beschikken, waardoor de concurrentiepositie van de Nederlandse vissers afneemt. Deze veronderstellingen hebben wij niet onderzocht in deze evaluatie. De resterende middelen op deze post zullen in ieder geval worden gebruikt voor innovatiesubsidieregelingen waarvan de eerste is voorzien in 2024.

(2) Veilige doorvaart

Het doorvaartbudget zit in het Mobiliteitsfonds bij IenW en wordt met name ingezet voor het markeren van doorvaartpassages. De middelen voor de markeringen worden aan RWS overgeboekt. Maritieme zaken en veiligheid worden besproken met de Scheepvaart Adviesgroep Noordzee. Er is geen specifiek overleg of toelichting in het NZO ten aanzien van de begroting en besteding. Over deze post zijn weinig opmerkingen gemaakt vanwege het gebrek aan inzicht.

(3) Monitoring en wetenschappelijk onderzoek

Voor wat betreft de middelen voor monitoring en wetenschappelijk onderzoek en natuurherstel geldt dat de meeste stakeholders tevreden zijn over het opgetuigde MONS-programma. Ook over de zeggenschap hierover. Hoewel langzamer van de grond gekomen dan oorspronkelijk bedacht, is het MONS eind 2022 van start gegaan. Het valt wel op dat onderzoeken naar monitoring en het meten van cumulatieve effecten van alle menselijke activiteiten op de soorten in de Noordzee en op het ecosysteem als geheel minder prominent in MONS terugkomen, minder dan oorspronkelijk voorzien in het NZA. Dit komt omdat dit soort type onderzoeken kostbaar zijn vanwege het fysieke onderzoek op zee. Winst valt te boeken als slimme combinaties worden gemaakt met bijvoorbeeld onderzoeken die worden uitgevoerd door de energiesector of inzet van (visser)schepen voor metingen in bepaalde gebieden.

(4) Toezicht

Tot slot de versterking van het toezicht op de Noordzee (onder andere door de NVWA). Vrijwel niemand van de stakeholders is op dit moment op de hoogte van de exacte bestemming en uitputting van deze post.

De vier posten dekken niet alle inspanningen voor het in balans brengen van de transitie af. Soms is een aanvullend onderzoek nodig. Als algemeen voorbeeld is tijdens de werkconferentie juridisch onderzoek genoemd. Voordat afstemming heeft plaatsgevonden en een juiste begrotingspost is gevonden kan veel tijd verloren gaan. NZO-leden geven aan dat een post 'onvoorzien' in het 'transitiefonds' onder autonomie van het NZO voor zulke gevallen uitkomst kan bieden.

6.8 Conclusies

Balans

De hoofddoelstelling van het NZA is het in balans brengen van de drie transitie die plaatsvinden op de Noordzee. De dominantie van energiewinning in/op de Noordzee is fors toegenomen. Stakeholders geven aan dat de balans uit het zicht raakt en zetten vraagtekens bij het tijdig kunnen behalen van de doelstellingen van de andere twee transitie (natuur- en voedseltransitie).

Voortgang

In 2021 en 2022 is in het NZO een aantal belangrijke conclusies getrokken, waaronder overeenstemming over de definiëring van het Friese Front en de aanwijzing van gebieden voor onderzoek en voor oesterherstel binnen het Friese Front. Er heeft ook consensusvorming in het NZO plaats gevonden over de Borkumse Stenen. Op het gebied van de governance heeft het NZO twee belangrijke doelstellingen behaald, namelijk het (terug) aan tafel krijgen van visserijorganisaties in november 2021. En de instelling van een onafhankelijk wetenschappelijk klankbord die advies geeft over multidisciplinaire kennisvragen. De resultaten in de laatste voortgangsrapportages en de mijlpalennotities tonen aan dat, ondanks de eerdergenoemde resultaten, men voor een groot deel van de afspraken uit het NZA op dit moment achterloopt op schema⁹. Op het eerste gezicht levert dit een verontrustend beeld op van de voortgang. Uit de interviews komt echter een genuanceerder beeld naar voren. Partijen begrijpen waarom bepaalde doelstellingen nog niet zijn gehaald. Met name door alle (recente) ontwikkelingen kost implementatie meer tijd dan vooraf gedacht. De stappen in de uitwerking van de afspraken die de komende tijd kunnen worden gezet zijn cruciaal om de doelstellingen uit het NZA op tijd te kunnen bereiken.

'Transitiefonds'

Het inzicht in het 'transitiefonds' ontbreekt en over slechts één post heeft het NZO indirect zeggenschap. Meer transparantie is nodig; zowel op de reguliere (niet-'balansgeld') als de gelden in het "transitiefonds". Aan het vergroten van inzicht wordt momenteel gewerkt door het secretariaat van het NZO.

Zonder inzicht is geen inschatting te maken, niet voor NZO-leden en niet voor de onderzoekers, of extra middelen nodig zijn om de doelstellingen van het NZA te bereiken. Daarmee is niet gezegd dat de middelen al dan niet toereikend zijn, maar dat het antwoord op deze belangrijke onderzoeksvraag (nog) niet is te geven.

⁹ In de interne voortgangsrapportage worden veel afspraken oranje of rood gescoord.

Het 'transitiefonds' heeft een looptijd tot eind 2026 met een uitlooptijd voor besteding (uitgaven) tot en met 2030. Het is lastig voorstelbaar dat in de periode 2026-2030 geen additionele middelen benodigd zullen zijn.

Wij onderschrijven de wens vanuit het NZO om een post onvoorzien op te nemen in het 'transitiefonds' waarover het NZO zelfstandig kan beschikken. Over de omvang van een dergelijke post is geen inschatting gemaakt. Zo'n post kan gebruikt worden om zaken die opkomen in het NZO of de onderliggende werkgroepen snel en voortvarend op te pakken en kan eveneens deels worden ingezet om kleinere partijen in het NZO te ondersteunen.

Tot slot kan meer synergie ontstaan als verschillende (uitvoerende) partijen goed afstemmen over bijvoorbeeld het combineren van (wetenschappelijk) onderzoeken of meer gebruik maken van elkaars faciliteiten.

7. Conclusies – Algemeen

Concluderend kan gesteld worden dat het NZA achterloopt op schema en dat het – vanwege nieuw opgekomen en verderstreckende ontwikkelingen – de vraag is of de beoogde balans tussen de energietransitie, de natuurtransitie en de voedseltransitie hersteld kan worden. Herstellen omdat we zien dat de energietransitie versnelt en de andere twee transities momenteel overvleugelt.

Het achterblijven van de voortgang heeft te maken met een aantal begrenzungen die impliciet in het NZA en de werkwijze zitten besloten.

- 1) **Vertretpunt:** Het NZA bevat afspraken die met elkaar balans moeten aanbrengen tussen de drie verschillende transities en ‘hun’ ruimtelijke claims op Noordzee. De afspraken zijn gezamenlijk verankerd met ‘common ground’ en ingegeven door uitgangspunten over de drie transities. Nu de voedsel- en natuurtransitie door nieuwe ontwikkelingen (energie-ambities) verder achterop dreigen te raken wijzigt voor stakeholders ook de uitgangssituatie. We zien dat stakeholders dan teruggrijpen op de common ground, gemaakte afspraken ter discussie stellen en dat in een enkel geval de onderlinge verhoudingen op de proef worden gesteld.
- 2) **Tijd:** In het NZA zijn afspraken gemaakt voor de periode tot 2030. Met het ‘transitiefonds’ zijn daar middelen aan gekoppeld. In 6 jaar kan er nog veel bereikt worden, maar planvorming voor de periode tot 2050 is eveneens al in volle gang. Daarmee wordt het belang van gemaakte afspraken scherper gesteld. Die hebben immers doorwerking tot voorbij 2030, dragen bij aan de voorspelbaarheid of perspectief voor actoren en mogen verder in tijd liggende ambities niet in de weg liggen.
- 3) **Status NZO:** Het NZO werkt op basis van gelijkwaardigheid en ziet toe op de uitwerking van de afspraken uit het NZA. Die uitwerking (in de vorm van consensusvormende conclusies) wordt vervolgens overgenomen en geïmplementeerd. Tevens wordt het NZO ook geraadpleegd over nieuwe (beleids)ontwikkelingen en beleidsvoornemens. Conclusies van het NZO op dergelijke beleidsvoornemens zijn voor het Rijk meer vrijblijvende input. Het verschil tussen deze twee type rollen van het NZO (en wisselende rol van het Rijk daarin) zorgt voor onbegrip over de gelijkwaardigheid en druk op de uitvoering van afspraken uit het NZA.
- 4) **Inzicht:** Sturing vereist inzicht. Aan het inzicht wordt hard gewerkt, onder andere in het MONS-programma. Aan financieel inzicht ontbreekt het (nog) goeddeels. We concluderen ook dat naast een gebrek aan inzicht over de samenhang van middelen het NZO maar beperkt zeggenschap heeft over de middelen in het ‘transitiefonds’.
- 5) **Geografisch:** In het NZA zijn (binnen internationaalrechtelijke context) afspraken gemaakt voor het Nederlandse deel van de Noordzee. Het kost tijd om afspraken ook in Europees verband af te stemmen en passend te maken. Dat raakt alle drie de transities en ook de scheepvaart. Andersom komen er vanuit Europa ook te implementeren maatregelen die hun effect hebben op (de afspraken uit) het NZA.

Hoewel de voortgang van het NZA achterligt op schema is daarmee niet gezegd dat er geen belangrijke stappen zijn gezet. En nog zijn te zetten. Alle partijen geven unaniem aan dat het NZO en het werk aan het NZA moet worden voortgezet. Iets dat wij onderschrijven. En dat kan ook; er is nog tijd en een goed functionerende organisatie.

8. Aanbevelingen

- 1) **Kwaliteit van het gesprek:** De (totstandkoming en uitvoering van) afspraken in het NZA, het NZO en de ondersteuning daarvan bieden veel aanknopingspunten voor de komende periode. Het goede gesprek met elkaar en het elkaar tijdig informeren zijn daarin belangrijke succesfactoren. Dit moet worden voortgezet waarbij het NZA, dat sterk is in haar eenvoud, als anker blijft fungeren. Vanuit het perspectief van doelbereik is het de komende periode belangrijk dat de aandacht gericht blijft op het in de pas krijgen van de voedsel- en natuurtransitie.
- 2) **Impact-assessment:** Naast het agenderen en bespreken van nieuwe ontwikkelingen bevelen wij aan ook de impact daarvan integraal te adresseren. Wat betekent een bepaalde ontwikkeling voor de afspraken in het NZA en welke mitigerende maatregelen kunnen worden genomen? Dit zou in onze optiek niet moeten leiden tot aanpassing van het NZA of een nieuw akkoord, maar kan wel input vormen voor een aanvulling op het NZA of aanvullende afspraken waarbij ook over de schaduw van het NZA (tot voorbij 2030) heen gekeken kan worden.
- 3) **Visievorming:** in het verlengde van het vorige punt achten wij het zinvol om in NZO-verband na te denken over ruimtegebruik op de Noordzee in 2050 of verder; al dan niet uitgewerkt in verschillende scenario's. Een dergelijk proces (bijvoorbeeld in en door een nieuw op te richten werkgroep) kan goed de verwachtingen ten aanzien van toekomstig ruimtegebrek in beeld brengen, maar ook nieuwe gezamenlijkheid creëren. Dat zal gaan over de drie transities, maar kan bijvoorbeeld ook andere ruimtelijke aspecten een plek geven zoals zandwinning en (beveiliging van) kabels en leidingen. Bij consensus op hoofdlijnen over zo'n visie kunnen – al terug redenerend naar het nu – zogenaamde 'no-regret' uitgangspunten worden meegegeven aan de afspraken uit het NZA. En er ontstaat 'diepte' in de tijd; een functie van nu hoeft niet de functie van straks te zijn.
- 4) **Expliciteer rol NZO:** Het NZO heeft voor de uitwerking van (afspraken uit) het NZA een andere rol dan wanneer zij betrokken wordt op ontwikkelingen en beleidsvoornemens. Die verschillen in rollen zijn verklaarbaar maar dienen 'aan tafel' toegelicht en geëxpliceerd te worden. In het verlengde daarvan dient het Rijk ook expliciet te zijn over hun rol en betrokkenheid bij de verschillende type 'adviezen'. Als het gaat over het NZA dan zijn zij mede vormgever en onderschrijven zij de conclusies. Bij consultatie zijn de rijkspartijen de vragende partij en maken zij geen onderdeel van uit van de beraadslagingen hierover. Beide rollen moeten serieus worden opgepakt; dat betekent tijdig en volledig informeren; juist ook bij consultatie over nieuwe (beleids)ontwikkelingen.
- 5) **Vergroot Inzicht:** Voor (sturing op) integrale afweging van belangen is inzicht een vereiste. We constateren dat hieraan wordt gewerkt maar er nu nog maar beperkt is. Dat gaat niet alleen over de in MONS-opgenomen monitoring en onderzoekslijnen, maar zeker ook over het 'transitiefonds' (in brede zin) en bijvoorbeeld het vergaren van kennis over een passende MKBA-systematiek voor afwegingen op de Noordzee.

- 6) **Organisatie:** De organisatie is goed ingericht en geëquipeerd om verder invulling te geven aan de doelstellingen van het NZA. Dit geldt voor het NZO, voorzitter en secretariaat. Ook de betrokkenheid van het NZO en haar leden is sterk. Met periodieke reflectie op de voortgang en werkwijze en met het mogelijk maken van het 'goede gesprek' op onderwerpen die emotie oproepen of 'pijn' doen zijn wij ervan overtuigd dat hier geen fundamentele wijzigingen nodig zijn. Het instellen van een Noordzee-commissaris – naast of in plaats van het NZO – achten wij onnodig en niet doelmatig.
- 7) **Optimaliseer werkwijze:** Wij denken dat er te sleutelen valt aan de werkwijze van het NZO en onderliggende werkgroepen. Verbetering is mogelijk door (1) een duidelijke jaarplanning op te stellen met concrete tijdslijnen en doelstellingen per werkgroep, (2) het (financieel) ondersteunen van kleinere organisaties voor hun bijdragen in werkgroepen (en eventueel het NZO). (3) Het goed tijdsmatig afstemmen tussen werkgroepen, agenda-voorbereiding, NZO-bijeenkomsten en sectorale overleggen ter voorbereiding. Met (financiële) ondersteuning van de kleinere organisaties en/of doorontwikkeling naar een 'uitvoeringsorganisatie' kan meer voorwerk in de werkgroepen plaatsvinden en kan het NZO meer sturend en besluitvormend opereren.

Bijlage 1 Beantwoording onderzoeksvragen

In deze bijlage geven we antwoord op de onderzoeksvragen. Dit doen we op de drie verschillende onderwerpen, namelijk toereikendheid van het NZA, het 'transitiefonds' en de versterking van integraliteit en structuur.

A. Toereikendheid van het NZA

A.1. In welke mate bevordert de uitvoering van het NZA en de werkwijze van het NZO de integraliteit van het Noordzeebeleid? Het NZA vervult een cruciale rol in de integraliteit van de belangen van stakeholders op de Noordzee. Ten eerste monitort het NZA op basis van gezamenlijkheid de balans tussen de drie transities. Dit heeft een signalerende functie op het moment dat de drie transities niet in hetzelfde tempo vooruitgang boeken en/of evenveel aandacht krijgen. Ten tweede biedt het de mogelijkheid om sectorale belangen te overstijgen. Hierdoor krijgen stakeholders meer begrip voor elkaars standpunt. Dit is belangrijk om tot integraal beleid voor de langere termijn te kunnen komen.

A.2 Ligt het NZO op koers om de doelstellingen van het NZA te bereiken? We zien dat de balans tussen de drie transities uit het lood slaat. De energietransitie heeft de nadruk en de voedseltransitie en de natuurtransitie lopen achter. Met een bijna verdubbeling van de 'wind op zee'-ambities wordt het bereiken van die (nieuwe) balans bijzonder lastig. Als het gaat over de afspraken in het NZA tonen de resultaten uit de voortgangsrapportages en de mijlpalennotities dat een groot deel van de afspraken op dit moment niet op koers ligt. Veel afspraken scoren oranje of rood in de voortgangsrapportage. Wij concluderen dat de implementatie van de afspraken uit het NZA meer tijd kost dan vooraf gedacht, maar begrijpen – net als de meeste stakeholders – dat dit verklaarbaar is gezien de materie en de nieuwe ontwikkelingen die hebben plaatsgevonden na het ondertekenen van het NZA. Stakeholders benadrukken dat de doelstellingen in het NZA niet zullen worden bereikt als het 'been' voor de voedseltransitie en de natuurtransitie niet op korte termijn wordt bijgetrokken.

A.3. Zijn er nog extra afspraken of stappen nodig voor de komende zes jaar uitvoering van het NZA? Wij concluderen dat de afspraken uit het NZA in ieder geval moeten worden uitgevoerd ook al worden de uitdagingen groter. Deze afspraken zijn sowieso nodig. Het openbreken of aanpassen van het NZA leidt tot nieuwe gesprekken en tot onwenselijke vertraging. Evengoed moeten nieuwe ontwikkelingen in NZO-verband worden besproken en integraal gezien op welke impact dit heeft op bestaande afspraken. Dat kan leiden tot aanvullende afspraken *naast* het NZA.

A.4. Hoe verhouden zich nieuwe ontwikkelingen en aanvullende activiteiten tot de looptijd van het NZA en de bestaande NZA-afspraken? Nieuwe ontwikkelingen komen in hoog tempo op Nederland af. Deze zijn op hoofdlijnen toegelicht in hoofdstuk 4. Een deel van de ontwikkelingen maakt dat de spelregels gedurende de wedstrijd zijn veranderd. Dit heeft tot gevolg dat de basisbeginselen uit het NZA (balans, maatschappelijke baten vergroten en sectorale belangen overstijgen) onder druk zijn komen te staan. Daarmee ook de bestaande NZA-afspraken. Door een gedeeld toekomstbeeld te ontwikkelen en door nieuwe ontwikkelingen integraal op impact te bespreken lijkt het aanpassen van de looptijd nu niet aan de orde.

B. 'Transitiefonds'

B.1. Hoe vinden de afgesproken werkwijze/governance en vormgeving van het 'transitiefonds' hun uitwerking in de praktijk? In hoeverre voldoen deze afspraken voor het – in samenhang – bereiken van de doelstellingen van het fonds? De beschikbare middelen zijn over verschillende posten en begrotingen verdeeld. Het NZO heeft goed zicht op de MONS-middelen, maar onvoldoende op de overige drie posten waarvan de middelen op de begrotingen van de ministeries van IenW, LNV en EZK staan. Er is bij het NZO onvoldoende zicht op de reguliere geldstromen voor (of binnen) de transities, de benodigde hoogte van de 'balans-gelden' in het 'transitiefonds', de allocatie en de aanwending daarvan. Het NZO kent zichzelf een sturende rol toe in de werking en aansturing van de middelen in het fonds, maar kan deze rol op dit moment niet vervullen. De NZO-leden hebben geen beeld bij wat het 'transitiefonds' in de praktijk bijdraagt aan het behalen van de doelstellingen uit het NZA.

B.2. Hoe zijn de middelen besteed sinds de start van de uitvoering? Zijn de beschikbare middelen voldoende om de beschikbare afspraken in het NZA te realiseren? Zo niet, voor welke afspraken zijn aanvullende middelen nodig? Van de MONS middelen is bekend aan welke projecten het is en zal worden uitgegeven en wat de huidige stand van zaken is. Voor de andere drie posten geldt dat dat inzicht er niet tot nauwelijks is. Duidelijk is dat er op die posten wel middelen staan gereserveerd maar voor het merendeel nog niet zijn uitgegeven. Het NZO-secretariaat werkt momenteel samen met de ministeries aan meer inzicht en een voorstel voor het vergroten van sturing op de middelen in het 'transitiefonds'.

B.3. Als aanvullende middelen nodig zijn, hoe staan leveranciers van windenergie, olie en gas, tegenover een bijdrage aan het 'transitiefonds' en hoe ziet die bijdrage eruit? Stakeholders hebben onvoldoende zicht op (1) de huidige middelen en (2) de beoogde middelen om de doelstellingen van het NZA te behalen. Daarmee bleek deze vraag in de interviews te specifiek en te opportuun. Vanuit de energiesector is aangegeven dat zij investeren in bijvoorbeeld onderzoeken naar natuurherstel en milieueffecten. Deze vindt men niet terug in het 'transitiefonds'. Zie ook het antwoord op B.1.

C. Versterking integraliteit en structuur

C.1. Kan de instelling van een Noordzee-commissaris van betekenis zijn om een verdere versterking van de integraliteit te bereiken? Zowel de stakeholders als de onderzoekers zijn van mening dat het instellen van een Noordzee-commissaris, ter aanvulling op het NZO, dubbelop zou zijn. Gezien de statuur en professionaliteit van het NZO en het onderlinge vertrouwen tussen stakeholders raden wij het instellen van een Noordzee-commissaris af.

C.2. In hoeverre zijn de in het 'Besluit Noordzeeoverleg' beschreven kerntaken en de samenstelling van het NZO toereikend? Zijn er aanpassingen nodig? De stakeholders zijn van mening dat de kerntaken en de samenstelling van het huidige NZO toereikend zijn. Een aantal kleine wijzigingen zou kunnen worden doorgevoerd om de samenwerking beter te laten verlopen en de organisatie te optimaliseren.

C.3. Hoe kijken de betrokkenen aan tegen de facilitering (en de financiering) van het NZO vanaf 2025? De stakeholders zijn over het algemeen tevreden over de ondersteuning van het NZO en zien dat graag voortgezet. Voor wat betreft de financiering zijn er weinig zaken naar voren gekomen in de gesprekken. Wijzigingen in de huidige positionering bij OFL en financiering lijken niet wenselijk en opportuun. Het tijdsbeslag voor deelnemende partij voelt groot. Zeker voor 'kleinere' stakeholders. Wij geven ter overweging mee dat zij – onder nog te stellen voorwaarden – geholpen kunnen worden met een extra budget voor professionele ondersteuning.